

Jaroslav D a v i d (Ostrava)

RADMILA HOLODŇÁKOVÁ: S ULIČNICÍ PO ŽATCI.
Žatec: Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci, 2020, 230 s.,
ISBN 978-80-88075-20-2

JAN ŘEHOUNEK. NYMBURSKÝ „ULIČNÍK“.
Nymburk: Jan Řehounek – Kaplanka Nymburk, 2020, 118 s.,
ISBN 978-80-87523-30-8

Ačkoliv uliční názvy a jejich výklad neunikaly pozornosti vlastivědné literatury již od 19. století a řada měst (např. Praha, Ostrava, Brno) měla i speciální publikace zabývající se uličními názvy či obecně lokálními toponymy již v předlistopadovém období, opravdový boom „uličnickové“ literatury přichází až po roce 1989. Vznikl jednak jako reakce na poslední velkou vlnu přejmenování po sametové revoluci, jednak byl a stále je projevem zesíleného zájmu o místní dějiny a výrazem lokální identity a její prezentace. V neposlední řadě uličníky představují praktickou pomůcku pro evidenci stávajících a tvorbu nových uličních názvů. Uličníky, zpočátku zaměřené pouze na standardizované uliční názvosloví, začaly zachycovat také nestandardizovaná pojmenování, a to nejen jména ulic a prostranství, ale i dalších městských objektů. S příchodem internetu se postupně přesouvají z knižní do interaktivní podoby, která umožňuje propojení textu, mapových podkladů a obrazové dokumentace do jednoho vysoce funkčního a uživatelsky atraktivního celku (z poslední doby zmiňme např. *Ostravský uličník*).

Dvě publikace, jimiž se dále zabývám, patří sice do stále převažující skupiny uličníků a uličnic klasického formátu knižní publikace s obrazovými a mapovými přílohami, přesto se domnívám, že stojí za pozornost zejména z hlediska odlišného přístupu k tématu.

Kniha spisovatele, fotografa a nadšeného popularizátora nymburské historie Jana Řehounka není tradičním uličníkem ve smyslu abecedně pojatého výkladového lexikonu uličních názvů. Jak už říká podtitul – *průvodce ulicemi, jejich historií, osudy, původem názvů* – uliční názvy nejsou v centru jeho pozornosti. Autor nás provádí (za doprovodu bohatého obrazového materiálu) městem od centra po okrajové čtvrtě, přičemž v každé lokalitě věnuje pozornost především historickému výkladu a stavebním památkám. Názvy ulic a dalších veřejných prostranství jsou do těchto výkladů začleněny spíše jako jedna z kulturněhistorických informací. Pozornost je věnována nejen motivaci a proměnám standardizovaných urbanonym, ale také jsou, byť nesoustavně a často bez bližší informace o době jejich užívání, zmíněna jména nestandardizovaná, např. *Na Spálence (Komenského)*, *Žabikuňk* (ulice *Na Žábě* a okolí). Ve světle nedávných diskuzí o odstraňování soch a názvů ulic připomínajících osobnosti předlistopadového „panteonu“ zaujme případ ironicky použitého

honorifikačního pojmenování *Maršála Koněva* (místo *Boleslavská*), který Řehounek cituje z vyprávění učitele Antonína Proxe o srpnu 1968 (s. 12).

To, že se nejedná o tradičně pojatý uličník, ale průvodce městem psaného se zřeteltem k jeho obyvatelům, rozhodně není míněno jako výtka či nedostatek knihy. Jan Řehounek jako zkušený autor i nakladatel regionální literatury ví, kdo jsou jeho čtenáři, jaká témata je zajímají a jaký styl je pro ně přístupný. Navíc úvod publikace zabývající se historickým vývojem označování ulic (s. 7–13) dokládá poučeného autora. Kromě fundovaného přehledu historických okolností, které upravovaly zavádění a používání uličních jmen, včetně názvů po osobnostech, oživeného citacemi z dobových pramenů (vyhlášky, publicistika, vzpomínka pamětníka), se autor zabývá také jejich jazykovou charakteristikou (s. 12–13). Stručně pojednává o motivaci uličních názvů, přičemž onomastika nepochybně překvapí použitím termínů *urbanonymum* a *sémantická motivace* v popularizačně orientované knize, a také si všímá způsobu jejich zápisu s odkazem na poslední pravopisnou reformu (1993).

V závěru publikace pak čtenář najde rejstřík jmen ulic a lokalit, funkční vzhledem k výkladové struktuře knihy, a rejstřík osobností v názvech ulic (s. 98–109); hlubší zájemce v závěru nalezne také seznam použitých zdrojů (s. 110–111). Důležitou složkou již zmíněného rejstříku osobností je hutný výklad nejen o vztahu dané osobnosti, jejího života a díla k Nymburku, ale i informace o přítomnosti její komemorace ve městě. Dozvíme se, že např. na Boleslavské třídě stála socha Klementa Gottwalda a dodnes tam najdeme bustu Boženy Němcové nebo že v Palackého třídě byla v roce 1936 odhalena busta sokolského činovníka Tomáše Černého. Tyto informace, ač spíše vlastivědné povahy, vhodně ilustrují typickou vlastnost honorifikačních jmen – nominační akt nadřazený orientační a identifikační funkci vlastního jména. I z důvodu velké koncentrace slavných v několika málo prostorech města a vlivem opakovaného přejmenování městských prostranství ve 20. století tyto názvy zpravidla pojmenovávají místa bez přímého vztahu k dané osobnosti, popř. události. Jednou z mála výjimek je *Sedláčkova ulice*, v níž je umístěna pamětní deska připomínající hasičského funkcionáře, umučeného nacisty v roce 1942.

Druhá kniha zaujme již svým titulem *S uličnicí po Žatci*. Nejedná se však o první ani ojedinělé použití této přechýlené podoby výrazu *uličník* pro publikaci vykládající uliční jména, srov. *Ústecká uličnice* (1998), *Chomutovská uličnice* (2005). Monografie je rozšířeným a přepracovaným vydáním brožury, která vyšla v roce 1994. Kromě bohatého doprovodu dobových fotografií je zásadní odlišností nového vydání zachycení vývoje urbanonym až do roku 2020. Na rozdíl od knihy věnované Nymburku jde o klasický uličník, vlastně uličnici, jehož jádrem je obsažný katalog uličních jmen (s. 19–218), doplněný rejstříkem názvů (s. 219–228).

Knihu otevírají dvě historické kapitoly z pera archiváře Bohumíra Roedla, jehož jméno v novém vydání již není uvedeno na obálce, ale u daných kapitol i v tiráži ano. První podává obraz Žatce a jeho okolí v 16. a 17. století. Autor používá označení *pomístní jména*, ačkoliv zahrnuje nejen pojmenování přírodních objektů za hradba-

mi města (např. návrší *Drahobýl*, pozemky *Klobása*, *Krabeš*, *Na ptáku*), ale i názvy ulic, předměstí a bran (např. *Psí ulička*, *Brandejs*, *Mlynáře*, *Bačinská* / *Cihelná brána*), tedy městských objektů. V případě řady jmen je uvedeno, bohužel nesystematicky, že se používají dodnes – např. pozemek *Kolo* (lat. *Col*) se dnes používá v podobě *V Kouli*, poloha *Macička* / *Macírka* je dnes označována jako *Macerka*; řada jmen také odkazuje k zaniklému osídlení (*Koreček*, *Lštětice*, *Strakonice*).

Další části knihy jsou již dílem ředitelky městského muzea Radmily Holodňákové. Ta nejprve srovnává toponyma na mapě z roku 1843 (soubor 43 názvů) se současnou urbanonymií (s. 8–10), včetně zřetele k jejich zachování v nestandardizovaném názvosloví. Pokud údaje z tabulky kvantifikujeme, překvapí, že více než 70 % historických toponym je zachováno dodnes, přičemž podíl standardizovaných uličních jmen na všech zachovaných názvech je přibližně 25 %. Následuje pojednání o pramenech ke studiu urbanonymie města a přehled jejího vývoje (s. 11–18).

Jádro knihy tvoří obsáhlý slovník žateckých uličních jmen – zahrnuje 163 pojmenování, včetně názvů zaniklých ulic a těch, které nejsou uvedeny v oficiálním seznamu (v prvním vydání to bylo 149 názvů). Orientaci ve výkladové části, zejména s ohledem na historické podoby, umožňuje podrobný rejstřík (s. 218–228) a také příložená mapa. Cenný je nejen přehled historických podob a vývoje jednotlivých uličních jmen s četnými odkazy na archivní prameny, ale rovněž informace o okolnostech vzniku ulic a názvech lokalit před zavedením uličních názvů.

Onomastika je jednou z jazykovědných disciplín s obrovským popularizačním potenciálem, takřka neomezenými mezioborovými přesahy a schopností oslovit širokou veřejnost atraktivními tématy. Navzdory tomu, že každá z publikací má jiná východiska – průvodce historií města vs. výsledek historikovy badatelské práce založený na archivních pramenech – obě si svým tématem dokázaly najít čtenáře. To dokazují nejen náklady obou knih – 400 kusů v případě Nymburka a 500 kusů v případě Žatce, ale i skutečnost, že v současné době jsou již téměř rozebrané.

LITERATURA

- HOLODŇÁKOVÁ, R. – ROEDL, B. (1994): *Ulice města Žatce. Příspěvek k historické topografii města*. Žatec: Regionální muzeum.
Ostravský uličník. Dostupný z: <http://www.mapomol.cz/Index.html>.

Jaroslav David
jaroslav.david@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta Ostravské univerzity
Reální 3
701 03 Ostrava